

МОНЕТАРНА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР СТАБІЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розглядаються ознаки стабільності українського суспільства; визначається соціально-психологічна сутність та специфіка прояву монетарної культури як однієї з детермінант його функціонування. Розглядаються основні наукові підходи до визначення монетарної культури. Розкривається стан та специфіка української монетарної культури в сучасних умовах соціального розвитку. Монетарна культура розглядається як особлива сфера культури, яка представлена як в інституційній системі, так і поза неї. Виділяються напрями розвитку монетарної культури як фактору стабільності українського соціуму. Аналізуються характерні риси поняття «стабільність суспільства».

Ключові слова: культура, економічна культура, монетарна культура, детермінанти монетарної культури, стабільність,

Постановка проблеми

Вступ. Монетарна культура, як і культура взагалі, постійно змінюється та розвивається. В складних сучасних умовах фінансово-економічна політика української держави, яка націлена на підвищення рівня доходів членів суспільства, на можливість пристосуватися до мінливих умов, вижити в умовах кризи, незмінно викликає зміну цінностей (політичних, економічних, моральних), норм, правил поведінки та взаємин громадян, особливо молоді. У зв'язку з цим існує гостра об'єктивна необхідність у соціально-психологічному осмисленні та узагальненні змін, що відбуваються, визначенні та виявленні негативних напрямів розвитку монетарної культури. Це сприятиме більш чітким соціально-економічним прогнозам, пошуку нових шляхів підвищення ефективної діяльності держави та стабільності суспільства в цілому.

Аналіз останніх досліджень. Концептуальні основи вивчення культури як фактору стабільності суспільства представлені в працях зарубіжних та вітчизняних вчених: філософів (В. Біблер, І. Войтов, Г. Гегель, Е. Дюркгейм, Т. Кампанелла, І. Кант, Н. Макіавеллі, Т. Мор, Т. Парсонс, В. Садовський, П. Сорокін, А. Уйомов та ін.); класиків економічної науки та соціально-економічного аналізу (М. Вебер, Т. Веблен, К. Маркс, А. Маршалл, А. Сміт, Ф. Фукуяма, І. Шумпетер та ін.); фактори економічної культури вивчали сучасні економісти (О. Ананьїн, М. Боєнко, Я. Кузьмінов, В. Усоскін та ін.).

При безумовній важливості цих досліджень проблема впливу монетарної культури на стабільність суспільства потребує соціально-психологічного осмислення. Необхідно уточнити її зміст та особливості на сучасному етапі розвитку суспільства.

Мета статті – в результаті теоретичного аналізу наукових джерел виявити та обґрунтувати соціально-психологічні особливості змісту та специфіки монетарної культури, її впливу на стабільність сучасного українського суспільства.

Виклад основного матеріалу

Поняття культури є багатограним, а її прояви – нескінченні. Вчені розмірковують про культуру людства, про культури різних епох, етносів та країн, про релігійні культури, культури різних соціальних, професійних груп, а також про культуру окремих особистостей. Кожен науковий підхід відображає місце та роль культури в суспільному розвитку. Дослідники виділяють чотири основних підходи у визначенні культури: антропологічний, онтологічний, соціологічний, філософський.

Будь-яка культура є унікальною та неповторною як будь-яка людина або суспільство. Наприклад, за А. Кребером [7], культура – це уся повнота діяльності суспільної людини (антропологічний підхід).

Інші трактують культуру як соціальну пам'ять суспільства, яка є особливим соціальним механізмом. Т. Заславська та Р. Ривкіна [6;11] вважають таке розуміння культури одностороннім, оскільки в ньому не

фіксується друга сторона культури – оновлення її цінностей та норм, витиснення застарілих цінностей новими (соціологічний підхід).

Треті вважають, що культура – це зміст або спосіб буття суспільства. Згідно із З.Фрейдом [12], термін «культура» означає всю суму досягнень та інституцій, які відрізняють наше життя від життя наших предків та тваринного світу і слугують двом цілям : захисту людини від природи та регулюванню відносин між людьми. Цей підхід дослідники умовно називають онтологічним.

В подібному руслі розглядається культура у працях К. Бердяєва, Е. Кассіра, О. Шпенглера та деяких інших філософів.

З точки зору соціальних психологів (О.Міщенко, В.Москаленко) культура особистості є результатом процесу соціалізації, в якому детермінуючу функцію виконує нормативний образ, який відповідає певному типу культури суспільства [10].

Дослідники підрозділяють культуру на певні види та роди, основою для подібного розподілу є багатогранність людської діяльності, з якої виділяється матеріальна та духовна культура. Але цей розподіл часто є умовним, оскільки в реальному житті ці види культури тісно взаємопов'язані. На думку деяких культурологів, окремі види культури пронизують всю її систему. Це економічна, політична, естетична культура та інші. В нашому дослідженні акцент буде зроблено на вивченні монетарної культури [3; 8].

Монетарна культура особистості є штучним середовищем, яку створює вона сама в процесі економіко-соціального життя. Термін «монетарна культура» охоплює компоненти соціальних відносин, досвіду, світогляду та практичної діяльності людини, пов'язані з монетарними відносинами суспільства. Монетарна культура, зокрема, виражається у сукупності теоретичних та практичних знань, отриманих суб'єктом у сім'ї, школі, вищому навчальному закладі та подальшої практичної діяльності, а також в його активності у монетарному середовищі.

Монетарна культура – це частина загальної культури, якщо загальна культура представляє собою рівень соціального розвитку, то монетарна культура сприяє цьому розвитку. В наш час монетарна культура – складний соціальний феномен, який потребує ретельного вивчення та аналізу. У монетарній культурі інтегруються суттєві ознаки грошей та культури. В результаті історично створюється їх синтез, який відображає якість фінансово-економічної діяльності суб'єктів у їх взаємодії та розвитку.

Монетарна культура – спеціальний вид загальної культури, який виступає як прояв культури у монетарній сфері. Вивчення монетарної культури передбачає звернення до категорії «культури» взагалі, діалектичне співставлення їх, виявлення взаємообумовленості. Монетарна культура пояснює сутність та механізми функціонування монетарної сфери, перш за все, через її суб'єкти та взаємодію. Такий підхід дозволяє уявити весь фінансово-економічний процес у культурному вимірі.

У зв'язку з цим монетарна культура відіграє виключну роль, оскільки заключає у собі основні стереотипи суспільної свідомості та поведінки, які сприяють становленню фінансової сфери держави. Вона безпосередньо включається в процеси управління, надаючи особливі засоби для регулювання фінансово-економічної життєдіяльності та взаємодії людей.

Однак деякі дослідники вважають, що монетарна культура не має універсального характеру і не може постійно функціонувати на всіх етапах фінансово-економічного розвитку. У фінансовому житті завжди існують ніши, які не пронизані культурними формами. Різного роду деформації та незрілість суспільної свідомості окремих груп населення означають відсутність монетарної культури [3].

Монетарна культура представлена як в інституційній, перш за все державній системі, так і поза неї. Як і суспільство в цілому, державна монетарна культура постійно розвивається та змінюється. З її розвитком змінюються і цілі. До основних цілей слід віднести створення нормативних

рамок економічної діяльності, фінансових інститутів, систем інформації та зв'язку.

Історично поступово створюється особлива, спеціалізована монетарна культура, яка має своїх суб'єктів. У сучасному суспільстві носіями спеціалізованої монетарної культури виступають, з одного боку, підприємці, менеджери та інші наймані працівники, з іншого – вчені (економісти, соціологи, психологи, юристи та ін.).

Діяльність людей за межами цієї інституційної системи пов'язана з буденною монетарною культурою громадян, яка характеризує їх повсякденні знання, світоглядні настановлення та відповідну поведінку.

В результаті аналізу наукових джерел можна визначити, що монетарна культура в широкому розумінні представляє собою складний соціокультурний феномен, що проявляється через сукупність світоглядно-фінансових поглядів, норм, цінностей, фінансово-економічних відносин, інститутів, фінансової поведінки різних суб'єктів суспільства (індивідів, соціальних груп, прошарків суспільства) і представлений в результатах матеріальної, духовної праці та грає важливу роль у забезпеченні стабільності суспільства.

Якщо розглядати соціальну характеристику та прояв монетарної культури у системі держави, суспільства, то необхідно зазначити, що розвиток будь-якого соціуму пов'язаний з процесом створення матеріальних благ, необхідних для життя людей. На думку вчених [2; 3], від рівня монетарної культури будь-якого соціально активного представника ринку праці залежить стабільність всієї соціальної системи в цілому.

Система не може бути стабільною, якщо її представники є недостатньо грамотними, не розуміють своєї ролі в суспільному виробництві та не мають культури ділових стосунків. На думку вчених, людина відчуває стабільність суспільної системи у тому випадку, коли її потреби (матеріальні, духовні, соціальні та ін.) задоволені.

Монетарна складова культури (монетарна культура) взаємодіє зі всім «культурним полем» даного суспільства (включаючи науку, мистецтво, релігію, мораль, виробництво та інші прояви специфічної людської діяльності). Виходячи з цього можна припустити, що якісними характеристиками монетарної культури обумовлено стан важливих параметрів соціальної системи, що монетарна культура впливає на стабільність суспільства. Аналіз монетарної культури в якості фактору стабільності соціуму передбачає необхідність сутнісного аналізу стабільності суспільства, виявлення його характерних рис. Важливо зрозуміти, в чому полягає сутність та зміст стабільності українського суспільства в цілому.

Стабільність суспільства як соціальний феномен представляє собою динамічний стан соціальної системи, яка розвивається і характеризується здібністю протистояти внутрішнім та зовнішнім впливам завдяки високому адаптивному потенціалу творчо діючих суб'єктів, зберігаючи при цьому стійкість та ідентичність.

У сучасній соціальній філософії існує думка, що стабільність соціальної системи відображає стан соціальної системи, що динамічно розвивається та володіє адаптивними здібностями, певним ступенем стійкості, конструктивно реалізує інтереси та потреби людей (окремої особистості та соціальних груп). Дослідники вважають, що стабільність суспільства – не соціальний ідеал, а реально існуючий стан соціальної системи, у якій не вирішені проблеми, але є чітке уявлення про причини та сутність основних з них, є достатньо дієві інструменти для їх поступового розв'язання та відбувається процес своєрідного моніторингу і розвитку цих проблем [2].

У 20 та на початку 21 сторіччя дана проблема знайшла своє відображення у працях Е. Гідденса, К. Дойча, Н. Лумана, Т. Парсонса, Н. Смелзера, П. Сорокіна, Ф. Фукуями та ін., які в якості критеріїв та факторів соціальної стабільності називають: соціальний порядок, високий рівень соціальної допомоги, високі темпи економічного розвитку, наявність

соціального контролю. Стабільність суспільства детермінована сутністю, змістом культури. Будь-яке суспільство цементується культурою як єдиним стабільним зв'язком, який є продуктом сумісної діяльності. В результаті всі прошарки суспільства співпрацюють у загальнодоступній сфері культури, яка і об'єднує, і створює єдиний соціокультурний простір, у якому кожен відчуває себе причетним до загального і посідає у цьому суспільстві нішу, яка визначається рівнем його освіти, культури, талантів, власних амбіцій.

Отже, культурою детерміновані процеси і стан соціальної системи. Монетарна культура є одним з важливих чинників стабільності суспільства.

У низки факторів соціальної стабільності монетарна культура грає особливу роль. Зміст та особливості прояву монетарної культури як фактора стабілізації українського суспільства продуктивно розглядати, використовуючи структурні компоненти в ментальному, структурно-функціональному, аксіологічному та поведінковому аспектах.

Важливою рисою, яка визначає функціонування монетарної культури в ментальному аспекті, виступають особливості менталітету населення держави. В основі формування українського менталітету лежить православне християнство, що відображається на монетарній культурі українців, на особливостях монетарної поведінки особистості. Необхідно підкреслити міркування Т. Архіпової [1] про те, що православ'я потребує особистісної відповідальності за стан дій у суспільстві. Тому в основі української монетарної культури лежить мислення, пов'язане зі включеністю індивідуальної свідомості в структуру суспільної свідомості та ієрархічністю, залежністю від держави.

Менталітет українців в останні роки принципово змінюється від кризи до кризи. Менталітет влади, як стверджує О. Дугін, відстає від менталітету мас [5]. Неузгодженість ментальних полів народу та влади, безумовно, виступає одним із дестабілізуючих суспільство факторів.

Важливим структурно-функціональним показником монетарної культури суспільства є конкурентоздатність країни. У числі об'єктивних та

суб'єктивних характеристик конкурентоздатності економіки основу складає розвиток людського та інноваційного потенціалу. При цьому об'єктивно зростає роль держави, яка функціонально забезпечує безпеку громадян, дотримання соціальних гарантій, ефективну зайнятість. Однак за роки реформ держава проявляє нездатність виконувати ці функції, спрямовані на забезпечення стабільності країни.

Підвищення рівня монетарної культури є необхідною умовою, яка дозволить подолати негативні тенденції сучасного розвитку українського суспільства. При цьому важливим представляється зміст аксіологічного аспекту монетарної культури, який у нашому суспільстві має свої особливості. Ми є свідками поглиблення диференціації цінностей за трьома площинами : матеріальні – нематеріальні, колективні – індивідуальні, традиційні – інноваційні цінності.

У змістовному відношенні більш за все змінились роль та значення у суспільстві морально-етичних цінностей. У становленні ринкової реальності мораль для багатьох членів суспільства стала зайвим елементом, важливою стала ефективність економічних механізмів, але не моральних. Отже, низький рівень моральних цінностей в українському суспільстві не дозволяє стверджувати про розвинену монетарну культуру.

Важливою соціально-стабілізаційною характеристикою у ціннісній структурі монетарної культури виступає соціальне самопочуття населення. У числі основних показників соціального самопочуття можна назвати задоволеність життям, рівень занепокоєності економікою, фінансовою та політичною нестабільністю.

Соціальне самопочуття громадян є важливим критерієм соціальної стабільності, асоціюється переважно з матеріальними умовами життєдіяльності та детерміновано у певній мірі монетарною культурою.

Основною проблемою сучасної монетарної культури нашої країни в аксіологічному аспекті є відсутність загальносоціальної бази ринкової ідеології. Необхідно, щоб ідеї фінансової ефективності, свободи, рівної

можливості суспільної, колективної та приватної власності об'єднали більшість членів суспільства, що дозволить створити нову монетарну культуру.

Серед характеристик монетарної культури особистості, необхідних для успішного розвитку монетарної культури, відмітимо: повагу до приватної власності, особисту фінансово-економічну активність, ініціативу, гнучкість, адаптивність, підприємливість, готовність діяти в умовах конкуренції. Крім того, важливими є такі загальнокультурні цінності, як повага до людини, увага до його потреб, відповідальність за прийняти рішення (у даному випадку, у сфері фінансів).

Поведінковий аспект монетарної культури проявляється безпосередньо через структуру потреб, розподіл благ, поведінку суб'єктів монетарних відносин, але і безпосередньо відображається на стабільності (нестабільності) розвитку сучасного суспільства. У сучасній Україні монетарну поведінку більшості громадян можна назвати адаптивною, що обумовлено змінами умов існування та соціально-економічного механізму розвитку суспільства.

Дослідники зазначають, що люди на пострадянському просторі (у тому числі і українці) виявилися невідповідними до умов ринкової економіки. Відсутність у людей зрілої, сформованої монетарної культури, досвіду існування в умовах ринку доповнилися відсутністю «ділового мислення», від якого людей відучали у СРСР протягом декілька поколінь.

За даними американського соціолога С. Липсета [9], високий рівень економічної (на нашу думку, і монетарної) культури сприяє і демократії, і стабільності. Отже, в основі успішного розвитку та фінансово-економічної стабільності суспільства лежить монетарна культура суспільства. Монетарна культура, як компонент культури, фінансової сфери суспільства, соціальної системи в цілому знаходиться у важливих функціональних відносинах зі всіма елементами та компонентами суспільства, впливає на характер та спрямованість розвитку соціальної системи, на стабільність суспільства.

Висновки

1. Монетарна культура – складний соціокультурний феномен, що проявляється через сукупність світоглядно-фінансових поглядів, норм, цінностей, фінансово-економічних відносин, інститутів, фінансової поведінки різних суб'єктів суспільства (індивідів, соціальних груп, прошарків суспільства) і який представлений в результатах матеріальної, духовної праці та грає важливу роль у забезпеченні стабільності суспільства.

2. Стабільність суспільства як соціальний феномен представляє собою динамічний стан соціальної системи, яка розвивається і характеризується здібністю протистояти внутрішнім та зовнішнім впливам завдяки високому адаптивному потенціалу творчо діючих суб'єктів, зберігаючи при цьому стійкість та ідентичність.

3. Монетарна культура, як компонент культури, соціальної системи у цілому, знаходиться у важливих функціональних відносинах зі всіма елементами і компонентами суспільства та впливає на характер, спрямованість розвитку соціальної системи, на стабільність суспільства.

Зубиашвили И.К

МОНЕТАРНАЯ КУЛЬТУРА КАК ФАКТОР СТАБИЛЬНОСТИ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

В статье рассматриваются признаки стабильности украинского общества; определяется социально-психологическая сущность и специфика проявления монетарной культуры как одной из детерминант его функционирования. Рассматриваются основные научные подходы к определению монетарной культуры. Раскрывается состояние и специфика украинской монетарной культуры в современных условиях социального развития. Монетарная культура рассматривается как особенная сфера культуры, представленная как в институциональной системе, так и вне ее. Выделяются направления развития монетарной культуры как фактора стабильности украинского

социума. Анализируются характерные черты понятия «стабильность общества».

Ключевые слова: культура, экономическая культура, монетарная культура, детерминанты монетарной культуры, стабильность, экономическая деятельность, формирование монетарной культуры, социализация.

I. Zubiashvily

MONETARY CULTURE AS A FACTOR OF STABILITY OF THE MODERN UKRAINIAN SOCIETY

Signs of stability of the Ukrainian society are considered in the article; social and economic essence and specificity of the monetary culture as one of the determinants of its functioning is determined. State and specificity of the Ukrainian monetary culture in the modern conditions of the social development are discovered.

Monetary culture is considered as a special sphere of the culture represented in the institutional system as well as out of it. Directions of the monetary culture development as a factor of the Ukrainian society stability are pointed out. Characteristic features of the notion "stability of the society" are analyzed.

Keywords: culture, economic culture, monetary culture, determinants of the monetary culture, stability, economic activity, monetary culture formation, socialization.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архипова Т. А. Экономическое поведение в переходной экономике России / Т. А. Архипова // Вопросы социологии, 1999. – №7. – С.57-59.
2. Антюшин С. С. Военная безопасность как фактор стабильности российского общества / С. С. Антюшин. – М. : ВУ;, 2004. – 251с.

3. Войтов И. В. Экономическая культура и пути ее формирования в России / И. В. Войтов // Философские науки. – №2. – 2009. – С.45-59.
4. Гуц Л. К. Глобальная этносоциология / Л. К. Гуц. – М. : «ДИ-ДНК», 1999. – 360с.
5. Дугин А. Конец экономики / А. Дугин. – СПб. : Амфора, 2010. – 210с.
6. Заславская Т. И. Современное российское общество: социальные механизмы трансформации / Т. И. Заславская. – М. : Дело, 2004. – 160 с.
7. Кребер А. Природа культуры / А. Кребер; [пер. с англ. Г. Вдовиной]. – М. : РОССПЭН, 2004. – 360с.
8. Лотман Ю. М. Культура и взрыв / Ю. М. Лотман. – М. : Гнозис, 1990. – 240с.
9. Липсет С. М. Размышление о легитимности / С. М. Липсет //Апология. – 2005. – №5. – С.25-28.
10. Москаленко В. В. Соціалізація особистості : монограф. / В. В. Москаленко. – К. : Фенікс, 2013. –540 с.
11. Рывкина Р. В. Между социализмом и рынком : судьба экономической культуры в России / Р. В. Рывкина. – М. : Просвещение, 1999. – 160с.
12. Фрейд З. Психология бессознательного / З. Фрейд. – М. : Просвещение, 1989. – 560с.

Реферат

Зубіашвілі І. Монетарна культура як фактор стабільності сучасного українського суспільства / І. Зубіашвілі //

Висвітлено проблему дослідження монетарної культури як фактора стабільності суспільства, яка набуває особливої актуальності як у теоретичному, так і практичному аспектах в умовах соціально-економічних змін, які відбуваються в українському суспільстві.

Зазначається, що монетарна культура – це складний соціокультурний феномен, що проявляється через сукупність світоглядно-фінансових поглядів, норм, цінностей, фінансово-економічних відносин, інститутів, фінансової поведінки різних суб'єктів суспільства (індивідів, соціальних груп, прошарків суспільства) і який представлений в результатах матеріальної, духовної праці та грає важливу роль у забезпеченні стабільності суспільства.

Підкреслюється, що у низки факторів соціальної стабільності монетарна культура грає особливу роль. Зміст та особливості прояву монетарної культури як фактора стабілізації українського суспільства продуктивно розглядати, використовуючи структурні компоненти в ментальному, структурно-функціональному, аксіологічному та поведінковому аспектах.

Стабільність суспільства розглядається як соціальний феномен, що представляє собою динамічний стан соціальної системи, яка розвивається і характеризується здібністю протистояти внутрішнім та зовнішнім впливам завдяки високому адаптивному потенціалу творчо діючих суб'єктів, зберігаючи при цьому стійкість та ідентичність.

В результаті теоретичного аналізу наукових джерел виявлено, що стабільність суспільства детермінована сутністю, змістом культури. Будь-яке суспільство цементується культурою як єдиним стабільним зв'язком, який є продуктом сумісної діяльності. В результаті всі прошарки суспільства

співпрацюють у загальнодоступній сфері культури, яка і об'єднує, і створює єдиний соціокультурний простір, у якому кожен відчуває себе причетним до загального і посідає у цьому суспільстві нішу, яка визначається рівнем його освіти, культури, талантів, власних амбіцій.

Зроблено висновок, що в основі успішного розвитку та фінансово-економічної стабільності суспільства лежить монетарна культура суспільства. Монетарна культура, як компонент культури, фінансової сфери суспільства, соціальної системи в цілому, знаходиться у важливих функціональних відносинах зі всіма елементами та компонентами суспільства, впливає на характер та спрямованість розвитку соціальної системи, на стабільність суспільства.